

doslednost a u čemu nemoralna nedoslednost? Pa ipak, ja mislim da postoje doista sigurni praktični pokazatelji do kojih možemo doći ako čovekovu konkretnost sa svim njenim ljudljivim menama podvrgnemo mikrooperaciji.

Taj teološko-etički problem je dan je od prvih zadataka naše spisateljskog posla. Jer protekle decenije donosi su bari tri grozne duha u životu, kad je celi uredjeni kosmos dolazio u stanje krajnje labilnosti. Pitanje je doista jasno: da li je čovek sačuvao integritet da što ga apriorno poseduje, ili je čovekov integritet totalno tranzitivna kategorija?

Pitanje dobra i zla zavisi od sustine čovekovog identiteta.

Pitanje strukture čovekove unutrašnje žice zavisi od osmeša lude. Ako je osmeš lude satkan od ljudskog bića, tad su parametri čovekove uživosti nesigurni sa strukturon fizičke vremena.

Vreme svojim tečenjem vodi u neminovnu dezorganizaciju svakog bića. I najbolji gospodin bog, kača slike apsoluta, predstavlja u sebi beskončani tok vremena. Ta obaveza boga da večno živi vezuju mu ruke i determinira ga krajnjom konsekvencom — dezorganizacijom i propadanjem.

Medutim, čovek kao biće koje ne živi večno, može da se oslobođi onog proletarijskog like na svojim plećima nosi g. bog. Čovek može da se izdiferencira od fizičke supstance vremena, i od proletarijskog apsolviraju u svojoj negaciji, koje je tako neminovno bačeno na svaku apsolutnu ideju.

Ne znam što ćemo, ali ako treba da biramo između čovekoljubivog ateizma i mizantropskog ateizma, ja se opredeljujem za onaj prvi. Pošto se ne samo religije nego iarelige na pukoj veri i opredeljivanju zasnivaju to je biram da verujem apsoluto dobrotu ljudi. A kad tu veru prihvatiš da znaci da gledajući u žućne kesice ogorčeni i omrzoljenih članova ljudskog roda moram uzdrmati ovako: eto, nažalost, omaklo im se.

A putevi medjuljudske ljubavi su kao voda koja teče s planine, negde se u pesku utapa, negde se čak u dolinama i unatrag vraca, ali moru ipak stigni jednog dana.

I samu kad bih imao snage da podnesem teret ovakvog idealizma, mislim da bi ove moje reči posedovale punu dimenziju. A ovako, one stoje, reči kao reči, kao jedan pokušaj da se izraze neke čežnje savremenog čoveka, a od pokušaja do zbilje distanca je nemalenja.

ŠTA DA SE RADI KAD SE RUŽNO SANJA

Ono što je kod noćne more strašno jeste svest da jesu beskočan a da granice svoje beskočnosti ne poznajes. Najviša instanca kosmičke jeze je da osećaš dimenzije svog identiteta a da ga po poznaš, da osećaš svoju istinu a da je ne znaš.

Odgovor na pitanje kakav je smisao noćne more dobio sam tek negde skoro — o njoj brije ne dan savremeni smer psihanalize. Ali odgovor na pitanje šta treba da se radi kad strašan san usniš, dokonao sam delimično sam — treba odmah što intenzivnije i što značajke disati.

Možda će neki čitalac pomisliti da se sada izmotavam, ali zastav čovek nemu razloga da se izmotava sa iskustvima koja streči i u umetničkom delu. U komadu „Dnevnik Ane Frank“ Ana se budi usred noći i vrši. Ona dolazi u kontakt sa kosmičkom jezom. Jedna od najstrajnijih činjenica u vezi sa Goodrich-Hekettovim i Aninim delom tiče se ovog komparativnog zaključka: naime, nemacki moriteljski, konklagersko-rasni sistem bio je u krajnjoj liniji grozni od najviših vidova kosmičke jeze. Jer dok je kosmičku jezu strašnom učinila priručna otkrivanja istine, totalitarni režim sastojao se u uhištavanju najuzvišnje medju istinama, u uništavanju istine o vrednosti i lepoti egzistencije svakog ljudskog bića. Kosmičke jeze oslobodili bismo se kad saznamo puni opseg sopstvenog identiteta,

a jeze koju je nemacki industrijalistički operativizam u nas uneo ne samo da se nećemo oslobiti nego upravljati sva dela totalitarnih duhova, nego ćemo se još više zgroziti.

Tako je ideoleska fiksacija na spekulativni apsolut rasne akcije onoga koji žrtvuje krv i otuda stice prava, dovele svet ideju na primijetnu nivo od onoga nivoa do kog ga u snu dovodi gola atomsk struktura vegetativnog spoznajnog aparata.

ZAŠTO SE NE TREBA BOJATI LUDILA

Šta će me spraći da ne poludim? — Ovo pitanje danas za mene nije toliko više važno. Ali, kad sam imao 21 godinu! Tada sam bukvalno bio lud od straha da ne poludim! Primestio sam docnije da skoro i ne postoji zabeleženo nigde što je to nas sprečava da poludim, i šta je to što nas tera u ludilo.

U to vreme dešavalo mi se da čim pročitam negde reč ludost od strave bacam novinu ili knjigu od sebe, i danima ne smem u nju da pogledam.

Imao sam jake migrene. Mislio sam da je to već pola puta ka ljestvi. Citaо sam psihijatrijsku objašnjenja. Ona su bila delimično utešna: ako ste neurotičar sva je prilika da nećete poludeti nikada. A ako niste neurotičar, poludete.

Medutim, ova uteha koju sam pročitao u novinama nije me oslobodila straha. Jer, meni nije bila potrebna uteha — bolje biti neurotičar doveka nego ludak dva dana. Stavši, ovo klobno proravnjstvo ateizma i mizantropskog ateizma je da se opredeljujem za onaj prvi. Pošto se ne samo religije nego iarelige na pukoj veri i opredeljivanju zasnivaju to je biram da verujem apsoluto dobrotu ljudi. A kad tu veru prihvatiš da znaci da gledajući u žućne kesice ogorčeni i omrzoljenih članova ljudskog roda moram uzdrmati ovako: eto, nažalost, omaklo im se.

A putevi medjuljudske ljubavi su kao voda koja teče s planine, negde se u pesku utapa, negde se čak u dolinama i unatrag vraca, ali moru ipak stigni jednog dana.

I to je ono što me je učasavalo. A tek ono pitanje: da li će čovek, ako jednom poludi ikada može stvarno da ozdravi? A bezbroj drugih stresnji! I svim tim strepnjama smisao je bio jedan jedini: ako poludim, a neću to moći da sprečim, izgubljen sam doveka, a to je isto kao da sam umro.

Sad posle toliko vremena mogu da kažem da ovo moje verovanje da je čovek koji doživi vidljiv duševni poremećaj ravan mrtvacu, verna slika onih predrasuda o duševnoj bolesti koje caruju našim socijalnim tračem, našim predagoškim neznanjem, našim nehumanističkim parcializmom. U nas se prema čoveku koji ima emocionalne tegobe odnose kao prema mrtvacu ili razbojiniku, kao prema nemoralnom ili neinteligentnom. Ne znam kako stvari sada stoje, ali kada sam ja bio dete čitavе horde mladih članova društva jurile su za juridivima i emocionalno distribuiranima i araulakima za njima: „Ludi-Mita! Lidi-Rada! Luda-Mara! Ludi-Kosta!“

U nas čak postoji izreka koja se upućuje svima koji odstupaju od norme: „Nemoj to raditi, baćačedu grudve za tobom.“ I dok kao deca jurimo da onima koji odstupaju od norme, linčerski sladostrasti, mi kao i svi linčeri ovog sveta i ne pomislimo da agresija, koju usmeravamo prema onome koji odstupa od norme, kao bumerang doleće na našu kosu i u nama učvršćuje strah od nemoralnosti, a nama učvršćuje unutrašnju pokornost velikom zakonom i normi trača. Svi oni koji druge ogovaraju agresivno i prijava, osuđuju sebe na rigorozno pridržavanje tračarskih normi.

Tako tračeri koji se raduju tu dijelu nesreći ne smeju da postanu nesrećni! Jer teško njima ako se unesreće, poješće ih njihova sopstvena mržnja prema nesrećima. Izješće sami sebe. Ova naoko bezazleni i anegdotalna opaska ume je u prošlosti da dostigne mon stružne razmere. Treba se samo

setiti inkvizitora koje je ubila inkvizicija. Njih je u istoriji bivalo.

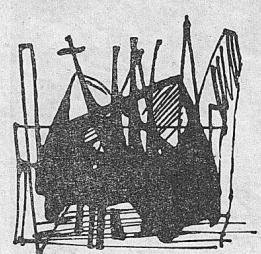
Medutim, od Duška Makavejeva sam saznao definitivan odgovor na pitanje što nas sprečava da ne poludimo.

Da bismo pravili odgovor shvatili neophodno je da shvatimo da mehanizam duševnog poremećaja nije nikakva mašina u nama, nikakav vampir u nama, nego je on rezultat naše volje, našeg upravljanja, naših želja, snova, pa čak možda i naših namera. Da li sam nas time utesio? Zar nećemo unestru od nepoznate sile početi da se bojimo samih sebe?

Medutim, čovek sebe samog ne treba da se boji. To je stvar izvan granica dokaza. Dovoljno je da nas obavestim da onaj iracionalni, kompluzivni agens u nama koji bi mogao da nas zastraši do lazi u času našeg potičivanja opštijim ritmovima epoha i objekata. Prema tome, daleko manje treba da se bojimo alienacije kad se u nas na malo useli, nego ona da je u svoj grandioznoj razstasti nad okeanima i kontinentima. Jer na njenom ustavljenju u sebi možemo uticati, a kad je van nas, ko za možemo li u i koliko meri.

A što se tiče tegoba i bolova koje emocionalna devijacija donosi na sobom, stvari stoje ovako, prema slobodno interpretiranim rečima D. Makavejeva: čovek neće poludeti da bi se povrgao i otežao život. Jer čovek biće koje prirodno trazi svaku ma i najmanju šansu da sebe usreći. Ako se ipak desi da je čovek izgubio kontakt sa realnošću, tad je sigurno da je posredi njegov intuitivni izbor. Od dva zla na bira manje.

Tako se je razrešio ovaj problem. Primirno šta moramo znati o tome, da čovek koji je izgubio jasnu percepciju sveta nikako ne smrebiti smatrat nekakvim kvalitativno novim bićem. Nije se taj čovek ni preselio u drugi transendenčni svet, ni u drugu kategoriju iskustva, niti je postao DRUGA ličnost. Samo zakleti ili potajni idealisti vide razliku između jučerašnjeg i današnjeg čoveka, između tela i duše u petak i tela i duše u subotu. Samo takvi nominalistički idealisti bili su u stanju da dugom upotrebotom podele lude na lude i na „pamećne“. Ova je priča beskrjana, jer istina je da iskustva emocionalno uzmernijenih (normalnih) nisu identična. Medutim, dinamika ži

vota je takva da se različita iskustva u jednom ljudskom biću dijalektički smenjuju, objedinjavaju i komplementiraju.

Iako sam je igde u oblasti duha i kulture neophodan dijalektički materijalizam, on nam je kao vazduh potreban u oblasti raspravljanja o zdravlju i ludosti. Jer samato učenje može nam saopštiti da ljudi ne samo da ne ostaju doveka poremećeni ako ih jednom zadesi emocionalni nemir, nego se štaviše, obogaćeni iskustvima hladnoće i egoizma, širovotaraju prema ljudskoj topolini i altrizmu.

Pokojni Carl Gustav Jung govorio je da je ludilo maltene škola čovečnosti.

Ne mislim da time nagovestim neku morbidnu spekulaciju, hoću da kažem da potrazi za sopstvenim identitetom moramo učiti uvek i iznova jednu istinu: čoveka sačinjavaju sve njegova dolesti u prostoru i vremenu, on nije neka shema iz tamo neke apsolutne ideje.

Raša POPOV

GRUDVA PEPELA

Dugo nosiš vatru u svojim ustima.

Dugo je sakrivaš.

Iza koštane ograde zuba.

Belim risom usana je stiskaš.

Znaš, niko ne sme da oseti

dim iz tvogih ustata.

Sećas se, vrane ubijaju belu vranu.

Zato zaključavaš svoja usta.

I bacaš ključ.

Ipak ponekad osetiš reč u ustima.

Šuplja ti glavu od nje odjekuje.

Onda počneš da tražiš ključ svojih usta.

Dugo ga tražiš.

Ako ga nađeš otključaš lišaj svojih usta.

Zatim tražiš jezik.

Ali jezika nema.

Zatim hoćeš da iskažeš reč.

Ali twoja usta su puna pepela.

I umesto reći se skotrlja

grudva pepela među čad

u twoje grlo.

Zato odbacuješ zardali ključ.

Zatim sebi napraviš novi jezik od zemlje.

Jezik, koji govori reči iz zemlje.

RIBE

Zakopao sam svoju glavu.

Na usamljeno mesto duboko u trulo lišće.

Hteo sam da izraste s proleća

zeleno rastinje kroz uši

i usta.

Zakopao sam je duboko

i zasejao sue tragove do nje

otrovnim zmijskim glavama.

Bojao sam se lisica, koje dolaze noću

i iskopavaju sva semena,

posejana za proleće.

Zatim sam stražario duge noći

i ubijao meke radoznaće njuške

koje se nisu bojale zmijskog otrova.

Zatim sam otkopao svoju glavu.

(Noći su duge a lisice su lukave.)

Sad tražim duboku i tihu jamu

da je bacim u nju.

(S proleće će iz nje izrasti božuri.)

Ipak se bojim riba

i njihovih okruglih usta, koja proždiru sporo

i koja proždiru sve.

O ribe. Proklete ribe.

Proklete lopovske njuške,

koje kradete moje tragove.

GOTSKI PROZORI

3

Bele ruke na nebū.

Bele noge na kamenu.

Bele svetice u visokim prozorima.

Svetice u crvenoj svetlosti.

Telo, zavijeno u crveni veo.

Ja sam mramorni anđeo.

Andeo bez vere.

Bele noge.

Bele ruke.

Telo, zavijeno u sivo platno.

Andeo, koji ljubi svetice.

Svetice se svlače u prozorima.

Sunce gleda kroz njihove hrbate.

Žuto. Crveno.

Polako se svlače svetice.

Njihova tela isparavaju u dim.

Ostaju samo ruke.

Ostaju samo noge.

Znak na modrom nebu.

Samota na belom kamenu.

Crni krst, koji se raspada

u starim očima katedrale.

Dane ZAJC